

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН**

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлдөрү
А.Т. Молдобаевдин жана М.И. Арзиевдин Кыргыз Республикасынын
Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын
2019-жылдын 26-ноябрындагы № 25-пп аныктамасына
даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

2021-жылдын 11-январы

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Э.Ж. Осмонбаев, Ж.И. Саалаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К.А. Аблакимовдун катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлдөрү А.Т.Молдобаевдин жана М.И. Арзиевдин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 26-ноябрындагы № 25-пп аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана К.Ш. Бешбаковдун кызыкчылыгын көздөгөн И.Н. Айткуловдун өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 17-октябрында К.Ш. Бешбаковдун кызыкчылыгын көздөгөн И.Н. Айткуловдун Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 515-беренесинин 1-бөлүгүнүн «алардын макулдугу менен чакыртылышы мүмкүн» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1, 2 жана 3-бөлүктөрүнө, 19-беренесинин 1-бөлүгүнө, 99-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Кайрылуунун субъекти белгилегендей, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 288-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык ишти соттук териштирүү жабырлануучунун, анын өкүлүнүн катышуусу менен жүргүзүлөт. Жогоруда белгиленген берененин 3-бөлүгүндө сот жабырлануучунун өтүнүчү менен аны көрсөтмө берүү үчүн белгиленген убакытта келүүгө милдеттендирип, соттук отурумга катышуудан бошото алат деп көрсөтүлгөн.

Арыздануучулардын пикири боюнча көрсөтүлгөн ченемдик жоболордун маанисинен жабырлануучу эң кур дегенде бир отурумга келүүсү каралган, ал эми андан аркы отурумдарга катышуудан соттун чечими боюнча бошотулушу мүмкүн.

Жабырлануучу келүүдөн баш тарткан учурда, сот Жазык-процесстик кодексинин 41-беренесинин 6-бөлүгүнө ылайык аны мажбурлап келтирүүгө укуктуу, ошондой эле сот Жазык-процесстик кодексинин 194-беренесинин 1-бөлүгүн колдонууга укуктуу, ага ылайык жабырлануучуну, күбөнү суракка

алуу аны сотко чейинки өндүрүштүн ошол эле, же ошол областтагы, анын кайсы аймагында, же кайсы жеринде жашаган органына чакыруу жана видео байланыш (дистанциялык суракка алуу) режиминдеги техникалык каражаттарды пайдалануу менен жүргүзүлүшү мүмкүн.

Арыздануучу, эгер жабырлануучу өзүнүн өлкөсүндө туруктуу жашаган чет өлкөлүк жаран болсо жана соттук тергөө жүрүп жаткан мезгилде Кыргыз Республикасынын аймагынан тышкары жерде жүргөн болсо, анда соттун жабырлануучуну сотко келтирүүнү камсыз кылуу маселелери боюнча аракеттери Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 515 жана 512-беренелери менен жөндөлөт деп белгилейт.

Алсак, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 515-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык күбө, жабырлануучу, анын өкүлү, эксперт, эгерде алар чет мамлекеттин жарандары болуп эсептелсе, жазыктык иш өндүрүшүндө турган тиешелүү кызмат адамы алардын макулдугун алып, Кыргыз Республикасынын аймагында процесстик же соттук аракеттерди жүргүзүү үчүн чакыртышы мүмкүн.

И.Н. Айткуловдун пикири боюнча жогоруда келтирилген ченемдик жоболордон Кыргыз Республикасынын жараны болгон жабырлануучунун жазык сот өндүрүшүндөгү укуктук статусу чет өлкөлүк жабырлануучунун укуктук статусунан айырмаланат, Кыргыз Республикасынын жаранын сотко мажбурлап алып келсе болот, ал эми чет өлкөлүк жаранды соттук отурумга мажбурлап алып келүү боюнча юридикалык ченемдер жок экендиги даана көрүнүп турат.

Кайрылуунун субъекти Жазык-процесстик кодексинин 515-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык чет өлкөлүк жабырлануучунун сотко келүүсү анын карамагында экендигин белгилейт. Демек, Кыргыз Республикасынын жараны болгон жабырлануучу жана чет өлкөлүк жабырлануучу ортосундагы укуктук статустарда теңсиздик көз көрүнө, себеби биринчисин сотко мажбурлап алып келсе болот, ал эми экинчисин сотко мажбурлап алып келүүгө болбойт. Ошондой эле чет өлкөлүк жабырлануучу жана айыпталуучу (соттолуучу)

ортосундагы укуктарында да теңсиздик бар, анткени жабырлануучу тарап сотко келүүгө милдеттүү болгон айыпталуучуну (соттолуучуну) соттон суракка ала алат, ал эми айыпкер (соттолуучу) жана анын жактоочулары чет өлкөлүк жабырлануучуну, эгер ал сотко жүйөсүз себептер менен келгиси келбесе, соттон суракка алууга мүмкүнчүлүгү жок.

Арыздануучу чет өлкөлүк жабырлануучунун сотко келүүдөн качуусу айыпталуучу (соттолуучу) жана анын жактоочулары соттон жеке ага суроо берүү мүмкүндүгүнөн ажырайт, ал эми бул Саясий жана атуулдук укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 14-беренесинин 3-пунктунун ар бир адам аны кылмыш жасагандыгы үчүн күнөөлөгөн ар бир иш каралып жатканда эң эле аз дегенде толук тең укуктуулуктун негизинде өзүнө каршы көрсөтүү берген күбөлөрдү суракка алуу же андай күбөлөрдүн суракка алынышына укуктуу болуу, ошондой эле шарттарда өзүнүн күбөлөрүн чакыруу жана суракка алууга укугу болуу кепилдиктерине ээ деген талаптарын бузуу болуп саналат деп эсептейт.

И.Н. Айткулов өзүнүн талаптарын негиздеп берүүдө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1, 2 жана бөлүктөрүнүн, 19-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 99-беренесинин 3-бөлүгүнүн ченемдик жоболорун келтирет.

Ошондой эле, кайрылуу субъекти мисал катары К.Ш. Бешбаковдун жазык ишин келтирген, ал иш боюнча жабырлануучу болуп табылган Кытай Эл Республикасынын жараны А.Майматемингге алдамчылык жол менен жалпы суммасы 73 миллион 383 миң 699 сомго материалдык зыян келтирген деп айыпталат. Көрсөтүлгөн жазык иши 2014-жылы май айында козголгон жана азыркы учурда маңызы боюнча чечилген эмес.

И.Н. Айткуловдун пикири боюнча соттук процесстин создугуусунун бирден бир себеби Кыргыз Республикасынын колдонуудагы Жазык-процесстик кодексинин 515-беренесинин 1-бөлүгү чет өлкөлүк жабырлануучу А.Майматемингге соттук териштирүүгө эч кандай юридикалык кесепеттерсиз келбесине, Кыргыз Республикасынын сотун

нагыз урматтабоого жана айыпталуучунун (соттолуучунун) укуктарын бузууга жол берет, себеби соттун чет өлкөлүк жабырлануучуну сотко мажбурлап келтирүүнү камсыз кылууга укуктук мүмкүндүктөрү жок.

Арыздануучу Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 515-беренесинин 1-бөлүгүндө жазык иш боюнча чет өлкөлүк жабырлануучу Кыргыз Республикасынын сотуна көрсөтмө берүү үчүн өзү келүүгө же видео байланыш режиминде техникалык каражаттарды пайдалануу аркылуу дистанттык суралуу үчүн Кыргыз Республикасынын аймагына өзү келүүгө милдетүү деген ченемдик жоболордун жок болгон бөлүгүн айыптоону колдоодон баш тартуу катары бааласа болот жана ал Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келиши мүмкүн эмес деп эсептейт.

Ушуга байланыштуу, кайрылуунун субъекти жазык сот өндүрүштөгү тараптардын атаандаштык жана тең укуктуулук, Кыргыз Республикасынын жараны болгон жабырлануучу жана чет өлкөлүк жабырлануучу ортосундагы укуктардын тендиги конституциялык принцибин сакталышын камсыз кылуу талашылып жаткан ченемде жогоруда келтирилген ченемдик жоболор болгондо гана мүмкүн деп белгилейт.

Баяндалганды эске алуу менен, арыздануучу «алардын макулдугу менен чакыртылышы мүмкүн» деген сөздөр менен баяндалган жана талашылып жаткан ченемдик жобону Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясы ушул өтүнүчтү карап чыгып, 2020-жылдын 26-ноябрындагы № 25-пп өзүнүн аныктамасы менен аталган кайрылууну конституциялык өндүрүшкө кабыл алды.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлдөрү А.Т. Молдобаев жана М.И. Арзиев судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 26-ноябрындагы аныктамасы менен макул болбостон, Кыргыз

Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2020-жылдын 13-октябрында даттануу менен кайрылган.

Арыздануучулар өзүнүн кайрылуусунда ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунун презумпциясынын күчүнөн улам, талашылып жаткан ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунда күмөндүктү жараткан укуктук мүнөздөгү ынанымдуу жүйөлөр болгондо гана алардын конституциялуу эместиги жөнүндө маселе коюулушу мүмкүн деп көрсөтүшөт.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарына ылайык кайрылууда кайрылуучунун койгон маселеси боюнча көз карашы жана Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме жасоо менен анын укуктук негиздемеси көрсөтүлүүсү керек. Башка сөз менен айтканда, талашылып жаткан ченемдин жөндөө предмети жана конституциялык орнотмо ортосунда үзүлбөгөн тутумдук байланыш көрүнүп туруу керек.

Ушул талап арыздануучунун жүйөлөрүнүн фактологиялык эмес, анын укуктук мүнөзүн көрсөтүп, конституциялык орнотмолор менен тутумдаш болуп, талашылып жаткан укук ченеминин жөндөө таасиринин конституциялуулугунда даана күмөндүүлүктү жаратуу керек дегенди билдирет.

Бирок, арыздануучулардын пикири боюнча келтирилген кайрылууда талашылып жаткан ченемдер жана Конституциянын жоболору ортосундагы тутумдаш байланыш талашылып жаткан ченемдердин жоболорун туура эмес түшүнүүгө шартталган жүйөлөр менен бекемделген.

Алсак, жабырлануучунун жок болгондугуна байланыштуу соттук процесстердин создугуу себептерине алып келет деп келтирилген жүйөлөр арыздануучунун божомолу жөнүндө гана күбөлөндүрөт. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 19-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык мыйзам жана Кыргыз Республикасы катышуучу болгон эл аралык

келишимдер менен бекитилген учурлардан тышкары, Кыргыз Республикасында чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жок адамдар Кыргыз Республикасынын жарандарындай эле бирдей укуктардан пайдаланышат жана милдеттерди аткарышат.

Кайрылуунун субъектилери Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 2-беренесине ылайык Кыргыз Республикасынын аймагында жазык сот өндүрүшү, кылмыш же жорук жасалган жерине карабастан, эгерде Кыргыз Республикасынын эл аралык келишими менен ушул Кодекстин мейкиндикте колдонулушунун башка эрежелери белгиленбесе, ушул Кодекске ылайык жүргүзүлөт деп белгилешет.

Көрсөтүлгөн Кодекстин 515-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык күбө, жабырлануучу, анын өкүлү, эксперт, эгерде алар чет мамлекеттин жарандары болуп эсептелсе, жазыктык иш өндүрүшүндө турган тиешелүү кызмат адамы тарабынан алардын макулдугу менен Кыргыз Республикасынын аймагында процесстик же соттук аракеттерди жүргүзүү үчүн чакыртылышы мүмкүн.

Мында Жазык-процесстик кодексинин 515-беренесинин 2-бөлүгү менен чакыртылган адамдын келгендиги жөнүндө суроо-талап ушул Кодекстин 512-беренесинде каралган тартипте жиберилет деп орнотулган.

Өз кезегинде, Жазык-процесстик кодексинин көрсөтүлгөн беренесинин 1-бөлүгүндө чет өлкө аймагында көрсөтүлгөн Кодексте каралгандай суракка алуу, кароо, алуу, тинтүү, экспертиза жана башка айрым тергөө жана соттук амалдарды жүргүзүү зарылдыгы болгондо сот, прокурор, күбө укуктук жардам көрсөтүү жөнүндө эл аралык келишимдин же өз ара түшүнүү принциптеринин негизинде чет өлкө мамлекеттеринин тиешелүү органдарынан алардын өндүрүшүн сурайт деп аныкталган.

Тиешелүү жоболор эл аралык келишимдерде да каралган. Маселен, 1993-жылдын 22-январындагы Жарандык, үй-бүлөлүк жана жазык иштер боюнча конвенциянын 9-беренесинин 4-пунктуна ылайык (Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши 1995-жылдын 17-майындагы № 76-1

жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Эл өкүлдөр жыйынынын 1995-жылдын 31-майындагы П № 59-1 токтомдору менен ратификацияланган) бир келишим тараптын аймагында жашаган адам келбегенде аны башка келишим тараптын юстиция мекемесине чакыртуу мажбурлоо чараларын колдонуу коркунучун камтыбаш керек.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлдөрү Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын И.Н Айткуловдун кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуу жөнүндө 2019-жылдын 26-ноябрындагы № 25-пп аныктамасын жокко чыгарууну сыранышат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлдөрүнүн жүйөлөрүн жана кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуунун негиздерин талкуулап, кийинкидей тыянактарга келет.

Конституциялык палатанын судьялар коллегиясы келип түшкөн кайрылууну конституциялык өндүрүшкө кабыл алуу жөнүндө маселени кароодо аны «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 25-беренесинде көрсөтүлгөн талаптарга ылайык келүүсүн текшерет жана анын иш-милдети талашылып жаткан ченемде чыныгы күмөндүүлүктүн болуусу жөнүндө маселени аныктоо болуп саналат.

Кайрылууда коюлган маселелер чыныгы укуктук күмөндүүлүктү камтыгандыгын эске алып, судьялар коллегиясы аны өндүрүшкө кабыл алуу зарылдыгы жөнүндө туура чечим кабыл алды.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы өтүнүчтө коюлган маселелерди конституциялык сот өндүрүшү алкагында гана чечүүгө мүмкүн болгон тиешелүү укуктук талдоону жүргүзүүнү талап кылганын белгилейт.

Демек, талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө маселени чечүү үчүн И.Н. Айткуловдун кайрылуусун

Конституциялык палатанын тиешелүү укуктук көз карашын камтыган жүйөлүү чечимин чыгаруу максатында Конституциялык палатанын отурумунда карап чыгуу зарыл болуп саналат.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүн, 46, 47, 48-беренелерин, 51-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлдөрү А.Т. Молдобаевдин жана М.И. Арзиевдин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 26-ноябрындагы «Куттубек Шамурзаевич Бешбаковдун кызыкчылыгын көздөгөн Икрамидин Назарович Айткуловдун Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 515-беренесинин 1-бөлүгүнүн «алардын макулдугу менен чакыртылышы мүмкүн» деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуу жөнүндө» № 25-пп аныктамасына даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**